

Nannynu! kunskapsbank – Om talsvårigheter

Denna kunskapsbank om talsvårigheter är till för våra barnvakter och kunder som vill ha mer information. Samtlig information är skrivna av experter på området, hämtade från olika webbplatser (se längst ned). Kunskapsnivån är på en grundläggande nivå. För mer djupgående kunskap rekommenderar vi våra barnvakter att ta kontakt med sin kontaktperson eller söka vidare i annan litteratur.

Talsvårigheter hos barn

Språkstörning hos barn kan märkas på en eller flera språkliga nivåer. Vissa barn har endast svårt med uttalet, men många har också problem med språkförståelse, ordförråd/begreppsbyggnad, grammatik och meningsbyggnad.

Många av barnen med språkstörning är normalutvecklade för övrigt men avvikelser beträffande koncentration, motorik och perception är inte ovanligt. Ibland är språkstörningen del av en generell utvecklingsförsening eller ingår som en del i neuropsykiatrisk problematik.

Från början avviker alla barn från det tal och språk som är målet för utvecklingen. Det är självklart och naturligt. Naturligt är det också att barn utvecklas olika snabbt. En del "talar rent" redan vid tre år medan andra uppnår samma stadium betydligt senare. Vid fyra år bör barnet ha uppnått en språklig nivå som motsvarar den vuxnes när det gäller både uttal och grammatik. Inom vissa gränser är variationer i utvecklingstakten normala.

Men det finns barn som inte utvecklar sitt tal och språk i samma takt som andra barn. De kan ha svårigheter inom något eller flera av de områden som behöver behärskas för en normal språkutveckling. Svårigheterna kan vara lätta eller mer omfattande och de kan finnas kvar under kort tid eller vara långvariga. Förmågan att kommunicera är viktig och den gör att vi kan lära oss, utvecklas och förstå. Det är därför mycket viktigt att ett barn med en tal- och språkförsening får hjälp så tidigt som möjligt så att han eller hon kan fortsätta att utvecklas och lära sig. Det är också viktigt att barnet får rätt hjälp beroende på vilken form av tal- och språkförsening barnet har.

Typer av tal- & språkförsening

Det finns många former av tal- och språkförseningar med olika bakomliggande orsaker. Barnet kan ha svårigheter på flera olika områden:

Motorik – hur man kan röra t.ex. munnen och tungan för att uttala olika språkljud

Språkljudsystem – de språkljud som finns i vårt språk

Grammatik – hur man sätter samman ord och delar av ord till meningar

Språkförståelse – betydelsen av meningar, ord och delar av ord

Pragmatik – hur språket används i olika sociala situationer och hur man använder och förstår kroppsspråk

Barnets tal-, språk- eller kommunikationssvårigheter kan finnas inom ett eller flera av dessa områden. En del barn har svårt att använda sitt språk (ljudsysteem och syntax) men har inga svårigheter att förstå (förståelse och pragmatik). Andra barn har både svårigheter att förstå och att använda sitt språk. Vissa barn kan låta som om de har ett bra språk (ljudsysteem och grammatik) men har underliggande förståelsesvårigheter. Det är viktigt att ta reda på vad som fungerar bra och vilka svårigheter barnet har för att sedan kunna hjälpa honom eller henne på rätt sätt.

De flesta av oss tar förmågan att kommunicera för given. För vissa barn kan det vara svårare än för andra att lära sig att tala och barnet kan behöva hjälp för att komma vidare i sin språkutveckling. Här följer några råd som är enkla att följa och som hjälper och uppmuntrar ditt barn att utveckla sitt språk samtidigt som de kan göra er tid tillsammans mycket roligare!

Några praktiska råd vid talsvårigheter och försening

- Kommunikation och tal ska vara roligt för alla barn. Bemöt alla försök att tala och kommunicera på ett positivt sätt!
- Ge barnet gott om tid att svara genom att göra pauser i ditt eget tal. Kanske kommer svaret som ett leende eller en gest i stället för i ord. Kommunikation är inte bara tal utan också gester, mimik och samspel!
- Tala långsamt och tydligt! Om man talar för fort kanske inte barnet hinner med att förstå.
- Använd dig av korta, enkla meningar så kan barnet lättare uppfatta vad du menar.
- Använd mycket gester, t ex visa och peka, så blir kommunikationen tydligare.
- Uppmuntra ditt barn att säga efter och härma men tvinga aldrig honom eller henne att svara på frågor eller liknande. Det går förstås inte att tvinga fram kommunikation!
- Gör det meningsfullt för barnet att svara på dina frågor. Bra frågor, som gör att barnet kan påverka vad som sedan händer genom sitt svar, är till exempel "Ska vi leka med nallen eller dockan?" eller "Vill du ha juice eller mjölk?". Det är viktigt att sedan följa barnets önskemål så att han eller hon inser betydelsen av att kommunicera!
- Sätt av tid varje dag för att leka! Prata tillsammans om leken, om leksaker, böcker eller annat trevligt. Låt gärna barnet leda leken och kommentera och berätta själv om vad ni gör. På detta sätt ger du barnet ord för det han eller hon upplever.
- Utöka och förtydliga barnets tal; om barnet t ex säger "båå" kan du säga "Ja, just det, en stor boll!" eller om barnet säger "bil" kan du säga "Javisst, det är mammas bil!".

Att tänka på!

- "Överös" inte ditt barn med för mycket tal som han eller hon inte förstår – då kanske barnet tröttnar och slutar att lyssna. Kommunicera så mycket som möjligt på barnets nivå med korta och enkla meningar. När du använder sådana meningar blir kommunikationen lättare för honom eller henne och det blir roligare och mera intressant att delta i samtalet!
- Tala inte för mycket och för länge utan paus! Då får ditt barn få möjligheter att svara och att ta del i konversationen.
- Oroa dig inte för barnets uttal! Om så behövs kan en logoped eller talpedagog ge dig råd om detta senare.
- Undvik att ställa alltför många frågor som kan besvaras med 'ja' eller 'nej', till exempel "Vill du ha en kaka?" eller "Ska vi läsa en bok?". Pröva att istället ge frågor på ett sätt som uppmuntrar barnet att formulera sina önskemål i språk. När du till exempel frågar "Vad vill du äta?" så kan svaret bli "kaka" eller "kex". Om du frågar "Vad ska vi göra nu?" kan barnet besvara detta med "läsa bok", "gå ut" eller "köpa godis" etc.

- Undvik frågor som är ointressanta för barnet att besvara. När man till exempel visar en sko eller boll och frågar "Vad är det här?" är det oftast inte särskilt meningsfullt för barnet att svara. Det är lätt att ställa många frågor av det här slaget om man är orolig över barnets språkutveckling – men dessa frågor kan göra att barnet inte vill vara med i samtalet!
- Undvik att ge för många instruktioner när du leker med ditt barn. Det är viktigare att vara intresserad av vad barnet gör genom att kommentera och uppmuntra barnet och ofta låta barnet styra i leken med dig.

Flerordsmeningar

Språket hos barn utvecklas genom de erfarenheter barnet gör. Nya aktiviteter och nya intryck ger barnet mycket att tänka på och att tala om. Vid varje upplevelse upptäcker det något nytt i situationen och i språket. Det bästa sättet att öka barnets medvetande och kunskap om språket är att stimulera språket genom att tala och lyssna till barnet i vardagssituationer och lek. Tänk på att prata mycket med barnet om det ni gör i vanliga vardagssituationer. Barnet behöver ofta hjälp med att sätta ord på sina upplevelser. Matlagning är ett exempel på ett utmärkt tillfälle att prata om olika sorters mat, storlekar på bunkar, färger, ja allt som händer. Omformulera eller förtydliga barnets ord eller meningar. Om barnet säger till exempel "alle" säger du: "ja, det är din nalle". Rätta inte barnet – det brukar bara leda till förvirring och osäkerhet! Det är viktigt att ha lugna stunder tillsammans med barnet när ni till exempel pratar om det som har hänt under dagen eller läser böcker och pratar om det som finns på bilderna och om det som har hänt i boken och vad som ska hända.

Om barnet inte själv har börjat att använda flerordsmeningar vid 2½ års ålder kan man med följande lekar hjälpa barnet att lära sig det. Barn har ibland svårt att uppfatta alla ljud och ord på en gång och behöver då mycket lyssnarövning. Detta övar upp barnets medvetenhet om orden och dess betydelse. Det är viktigt att ni har roligt tillsammans eftersom barnet lär sig av lust och glädje, inte av tvång. De här spel- och lektillfällena ska vara något som ni båda tycker är kul och ser fram emot!

För att lära sig använda tvåordsmeningar måste alla barn genomgå två viktiga steg i språkutvecklingen:

- kunna **ta in** och **förstå** meningar med två ord
- kunna sätta samman två ord till en mening

Stamning

Stamning kännetecknas av svårigheter att komma framåt i talet, trots att personen vet vad hon eller han vill säga. Vanliga symptom är blockeringar eller upprepningar av ljud, stavelser eller ord. Många har problem med att starta talet. Ofta stammar barnet mer på vissa ljud och ord. Ibland är stamningen förknippad med muskelspänning eller medrörelser, särskilt i käke, mun och ögon. Cirka 1 procent av den vuxna befolkningen stammar och det är fler män än kvinnor. Stamning börjar oftast i 2-5 årsåldern, men försvinner igen hos många barn. Om man stammar i ungdomsåren är det troligt att man stammar mer eller mindre även som vuxen. Många lär sig att leva med stamningen och upplever att stamningsproblemet minskar med åren.

Stamningens nyckfullhet har skapat många myter om vad stamning beror på. Forskarna är inte heller helt eniga om orsakerna till stamning. De flesta är dock överens om att det finns flera

faktorer som samverkar när det gäller stamningens uppkomst och utveckling. Forskningen tyder på att stamning har en neurobiologisk grundorsak. En viss läggning för stamning kan ärvas. En förklaring till stamning kan vara att hjärnans styrning av talet är instabil, vilket ger en tendens till avbrott i talet. Psykologiska och sociala faktorer, till exempel den stammande personens och omgivningens reaktioner, kan påverka stamningens utveckling. Personer som stammar är inte mer nervösa än andra människor. Men stamning kan göra en stammande person nervös i vissa talsituationer.

Litteraturtips om språkstörningar hos barn

Arnald, Anna-Karin (2007), Språkstörning hos barn och unga i skolåldern, Stockholm, Afasiförbundet Talknuten

Blom I, Sjöberg M (2000), Leva med språkstörning

Bjar, Louise (red) (2006), Det hänger på språket, Stockholm, Studentlitteratur

Bjar L, Liberg C (red) (2003), Barn utvecklar sitt språk, Stockholm, Studentlitteratur

Bjar L, Frylmark A (red) (2009), Barn läser och skriver – specialpedagogiska perspektiv, Stockholm, Studentlitteratur

Carlberg Eriksson, Eva (2009), Språkstörning – en pedagogisk utmaning. En metodbok för dig som möter tonårselever, Specialpedagogiska skolmyndigheten

Nettelbladt U, Salameh E-K (2007), Språkutveckling och språkstörning hos barn, Studentlitteratur

Nettelbladt U, Salameh E-K (2013), Språkutveckling och språkstörning hos barn del 2, Studentlitteratur

Salameh, E-K (2012), Flerspråkighet i skolan, Natur & kultur

Salameh, E-K (2007), Språkstörning i kombination med flerspråkighet, Stockholm, Afasiförbundet Talknuten

Samuelsson, I, Sjöberg Å (2004), Språkstörning hos förskolebarn, Stockholm, Afasiförbundet Talknuten

Sjöberg, M (2007), Ibland låtsas jag att jag förstår – en bok om elever med språkstörning, Stockholm, Afasiförbundet Talknuten och Riksförbundet DHB

Informationen ovan är hämtad från följande sidor

Blom Barnlogopedmottagningen. Hämtad 17 februari 2015 från: <http://www.blom.just.nu/>

Akademiska sjukhuset. (8 januari 2014). Hämtad 17 februari 2015
från: <http://www.akademiska.se/sv/Verksamheter/Lanslogopedin/Fakta-om-verksamheten/Diagnoser/Sprak—talsvarigheter-hos-barn/>

Sahlgrenska universitetssjukhuset, Barnlogopedi. (13 juni 2012). Hämtad 17 februari 2015
från: http://www.sahlgrenska.se/upload/SU/omrade_1/NPH/fakta%20barnlogopedi%20Extern%20litn.pdf

(C) Nannynnu!